

Ο ΠΡΟΣΦΑΤΟΣ ΝΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΒΟΗΘΟΥΜΕΝΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Χαίρομαι πάρα πολύ πού βρίσκομαι στην πόλη των «εὐγενῶν»¹ Βεροιέων πού ἀνέπαυσαν τόν Ἀπόστολο Παῦλο καί δεκατρεῖς αἰῶνες ἀργότερα πρόσφεραν ἡσυχαστικό καταφύγιο στόν μεγαλύτερο θεολόγο τῆς δεύτερης χιλιετίας, τόν Ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ. Ἡ χριστιανική αὐτή πόλη ἔχει δύο αἰίρους πηγές ἀλήθειας: ἓνα «βῆμα» λόγου καί ἓνα «σπήλαιο» βιωματικῶν ἀναστεναγμῶν, πού γιά αἰῶνες τώρα τροφοδοτοῦν τήν πνευματική ἐπικαιρότητα καί ἀνάγκη γιά οὐσία. Μέσα ἀπό αὐτές τίς πηγές συναντᾶ τήν ἀλήθεια σάν πρόκληση καί τήν ἀντιπροσφέρει σάν λόγο, φωτισμό, κήρυγμα καί διατύπωση.

Χαίρομαι ὅμως πολύ πού εἶμαι καί ὁ πρῶτος ὁμιλητής αὐτοῦ τοῦ συνεδρίου. Καί δέν ἐννοῶ ἀσφαλῶς τή χαρά τῆς φιλοπρωτείας, ἀλλά ὑπαινίσσομαι τή χαρά τοῦ προσδιορισμοῦ ἀπό τήν ἀρχή τῶν ἐπίμωνων σύγχρονων προβλημάτων πού ἀπαιτοῦν καινοτόμο λόγο Παύλειας δυναμικῆς καί Παλαμικοῦ θεολογικοῦ βάθους. Ὅπως ἄλλες ἐποχές μίλησαν γιά τόν ἄγνωστο Θεό ἢ προσδιόρισαν τόν ἄγνωστο δρόμο τοῦ ἀνθρώπινου προσορισμοῦ, τή θέωση, ἔτσι καί ἡ ἐποχή μας μπορεῖ νά δώσει τή δική της πινελιά γιά τό μυστήριο τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπό τίς δικές της ἰδιόμορφες προκλήσεις, τά καταιγιστικά ἐρεθίσματα, τίς ἀσύλληπτες εὐκαιρίες, τά ἀδιέξοδα τῆς περιβαλλοντικῆς προβληματικῆς, τά ξαφνιάσματα τῶν βιοηθικῶν πονοκεφάλων.

1. Εἰσαγωγικά σχόλια

Τίποτε ἀπό ὅλα αὐτά σήμερα δέν θά ἐπιχειρήσουμε. Ἐμεῖς δέν εἶμαστε αὐτοῦ τοῦ ἐπιπέδου. Ἀλλά, μέ τήν παροῦσα ὁμιλία, θά ἐντοπίσουμε ἓνα ἀπό τά πολλά προβλήματα.

Πρῖν ἀπό μερικούς μόλις μῆνες, συγκεκριμένα τόν περασμένο

1. Πράξ. ιζ' 11.

Νοέμβριο, ἡ Ἑλληνική Βουλή ψήφισε τόν νέο νόμο γιά τήν «ιατρική ὑποδοήθηση στήν ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγή»². Στήν πραγματικότητα ἐπρόκειτο περί μιᾶς ἀναθεωρήσεως ὀρισμένων ἄρθρων τοῦ ἀστικοῦ κώδικα πού ἀναφέρονται στόν θεσμό τῆς οἰκογένειας. Ἡ ἱατρική ὑποδοήθηση στήν ἀναπαραγωγή, μιᾶ μέθοδος πού ὑπόσχεται πολλά σέ ζευγάρια πού δυσκολεύονται νά ἀποκτήσουν παιδιά, εἶναι συνεχῶς αὐξανόμενος ἐνδιαφέρωντος –μιᾶ πού ὄλο καί περισσότερο τό ποσοστό ὑπογονιμότητος αὐξάνει, στή χώρα μας πλησιάζει τό 20%–, παρουσιάζει τήν αἴγλη τῶν σύγχρονων τεχνολογιῶν, ἔχει τή γοητεία τοῦ δύσκολου καί λεπτοῦ στή φύση του προβληματισμοῦ καί φυσικά ἄμεσα ἐπηρεάζει τήν πορεία ζωῆς τῶν οἰκογενειῶν.

Δεδομένου μάλιστα ὅτι ἡ ἐφαρμογή τῶν ἀναπαραγωγικῶν τεχνικῶν στήν κλινική πράξη ἀποτελεῖ ἕνα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, μέ μεγάλη ὅμως δυναμική διαδόσεως, ἀντιλαμβάνεται κανεῖς ὅτι ἡ κάθε ἀπόφαση, ρυθμιστική διάταξη ἢ νόμος ἀφ' ἑνός μὲν ἐπηρεάζει διαχρονικές ἀρχές τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου καί τῆς συναφοῦς οἰκογενειακῆς ἠθικῆς, ἀφ' ἑτέρου δέ εἶναι συνταγματικοῦ διαμετρήματος, ἀφοῦ κατά τό σύνταγμα ἐπιτακτικό χρέος τῆς πολιτείας εἶναι ἡ προστασία τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογένειας (ἄρθρο 21 παρ. 1).

Μέ βάση ὅλα αὐτά, μιᾶ κάποια ρύθμιση ἦταν καί ἀναγκαία καί ἐπιθυμητή καί ὀπωσδήποτε ἐπαινετή ὡς πρωτοβουλία. Δυστυχῶς ὅμως θεωροῦμε ὅτι, ἐνῶ ὁ νόμος διαφημίσθηκε ὡς ὁ πιό «προοδευτικός» στήν Εὐρώπη καί ἐνῶ ἀφορᾷ μιᾶ κοινωνία ἢ ὁποία ἔχει τά λιγότερα διαζύγια, διακρίνεται γιά τή συνοχή τῶν οἰκογενειακῶν της δεσμῶν, ἢ δέ συντριπτική πλειοψηφία τῶν πολιτῶν της ἐπιλέγει τόν θρησκευτικό γάμο, στήν πραγματικότητα προβαίνει σέ δραστικές ἀλλοιώσεις τῆς οἰκογενειακῆς ἠθικῆς.

Αὐτό τό τελευταῖο εἶναι πού θά προσπαθήσω νά σχολιάσω.

2. Διατάξεις τοῦ νέου νόμου πού ἐπηρεάζουν τήν οἰκογένεια

Οἱ βασικές καινοτομίες τοῦ νέου νόμου πού ἐπηρεάζουν τίς ἀντιλήψεις γιά τήν οἰκογένεια εἶναι οἱ ἑξῆς:

(α) Δέχεται τήν τεκνοποίηση ἀγάμης γυναίκας καί μονίμως συμ-

2. Νόμος 3089/2002 γιά τήν ἱατρική ὑποδοήθηση στήν ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγή (τεχνητή γονιμοποίηση).

βιούντων, εκτός όμως γάμου (Άρθρα 1456 και 1475 παρ. 2 του ΑΚ),

(β) Έπιτρέπει την τεκνοποίηση με σπέρμα αποθανόντος συζύγου ή μονίμου συντρόφου. Παρέχεται δηλαδή ή δυνατότητα τεχνητής γονιμοποίησης και «μετά τόν θάνατο του συζύγου ή του άνδρα με τόν όποιο ή γυναίκα συζούσε σέ ελεύθερη ένωση» (Άρθρο 1457 του ΑΚ),

(γ) Δέχεται τόν θεσμό της παρένθετης μητρότητας (Άρθρα 1458 και 1464 του ΑΚ) ή άλλως όνομαζόμενης «δανεικής μήτρας» και

(δ) Έπιτρέπει την έτερόλογη γονιμοποίηση, δηλαδή τόν δανεισμό σπέρματος ή ώαρίου ή και έμβρύου (Άρθρα 1459 και 1460 του ΑΚ).

Όλες αυτές οι καινοφανείς ρυθμίσεις δέν διευκολύνουν μόνον ένα ισχύον αναπαραγωγικό καθεστώς ούτε λύνουν συναφή προβλήματα, αλλά διαμορφώνουν και μιά καινούργια αντίληψη οικογενειακής ήθικης και καταργούν τό μονοπώλιο του θεσμού του γάμου ως τρόπου θεμιτής έτεροφυλικής συμβιώσεως και έστίας γέννησης και ανατροφής τέκνων. Μέ άλλα λόγια, ό νόμος «έπιφυλάσσει την ίδια μεταχείριση τόσο στο ζευγος που έχει τελείει γάμο (θρησκευτικό ή πολιτικό) όσο και σέ εκείνο που συζεί σέ «ελεύθερη» ένωση. Εισάγει την έννοια της μονογονεϊκής οικογένειας (άποκτηση τέκνου από άγαμη και χωρίς μόνιμο «σύντροφο» γυναίκα)³. Δημιουργεί τίς προϋποθέσεις όπου ή γενετική συγγένεια παιδιών και γονέων, ή έτεροφυλικότητα των συζύγων, ή ίσοτιμία των δύο γονέων άπέναντι στα παιδιά τους και ή αναγκαιότητα άμφοτέρων των γονέων κατά τή διαδικασία και στιγμή της γέννησης του παιδιοϋ δέν αποτελούν αυτόνομητες προϋποθέσεις της οικογενειακής ήθικης, λογικης και πρακτικης, αλλά στοιχειά που εύκολα μποροϋν νά παρακαμφθοϋν.

Έτσι γίνεται αναφορά και δίδεται δυνατότητα άποκτησης τέκνων όχι μόνον σέ νόμιμους και σέ γάμου κοινωνία εύρισκόμενους συζύγους, αλλά «σέ πρόσωπα που έπιθυμοϋν (ή επιδιώκουν⁴) νά άποκτήσουν τέκνο» (Άρθρα 1456 και 1460 του ΑΚ), σέ «άνδρα με τόν όποιο ή γυναίκα συζεί σέ ελεύθερη ένωση» (Άρθρο 1457 του ΑΚ) και σέ «μόνιμο σύντροφο της γυναίκας» (ίδιο άρθρο του ΑΚ).

3. Βελλή Γεωργίου, Εισήγηση στην Ένωση Έλλήνων Δικονομολόγων (συνεδρίαση της 20ής Μαΐου 2003), σ. 5.

4. Άρθρο 158 του ΑΚ.

Ἄξιζει νά σημειωθεῖ ὅτι δέν γίνεται καμμία ἄμεση ἀναφορά στὸν θεσμό τοῦ γάμου ὡς φυσικοῦ χώρου ὑποδοχῆς τοῦ νεογέννητου παιδιοῦ –ἔμμεση ἀναφορά γίνεται μέσω τῶν λέξεων «ἄγαμη» (Ἄρθρο 1456 τοῦ ΑΚ) καί «ἔγγαμη γυναῖκα» (Ἄρθρο 1458 τοῦ ΑΚ)–, ὅπου δέ ἀναφέρεται ἡ λέξη «σύζυγος» αὐτό γίνεται σέ ἀπόλυτη διαζευκτική συσχέτιση μέ τήν ἔκφραση «μόνιμος σύντροφος τῆς γυναίκας» σάν οἱ ἔγγαμοι σύζυγοι καί οἱ μόνιμοι σύντροφοι νά ἐκφράζουν δύο ἀπόλυτα ἰσοδύναμες σχέσεις.

Αὐτές καί μόνον οἱ παρατηρήσεις καταδεικνύουν τή διάθεση τοῦ συντάκτη τοῦ νόμου, ἐξισώνοντας τή συμβίωση μέ τόν γάμο, νά ἀποδυναμώσει τόν δεύτερο. Αὐτό ἐξ ἄλλου φαίνεται καί ἀπό τήν εἰσηγητική ἔκθεση, ὅπου εἰσάγεται ἡ ἔννοια τῆς «κοινωνικοσυναισθηματικῆς συγγένειας»⁵, ἔμμεσα δέ θεωρεῖται ὅτι ἡ ἐπίκληση «κάποιων ἠθικῶν ἀξιῶν» καί ἡ ἰδέα τῆς προστασίας τῆς «νόμιμης οἰκογένειας» συντηροῦν μιά σκληρή ἀντίληψη πού χαρακτηρίζει κάποια παιδιά ὡς «δεύτερης κατηγορίας», πράγμα πού δέν ἀνέχεται πλέον ὁ νομικός πολιτισμός⁶. Σίγουρα μιά περιφρόνηση τῶν ἐκτός γάμου παιδιῶν δέν εἶναι μέ κανένα τρόπο οὔτε δίκαιη οὔτε φυσικά ἐπαινετή. Ἄλλά καί ἡ περιφρόνηση κάποιων ἠθικῶν ἀξιῶν ἢ ἡ ὑποτίμηση τῆς νόμιμης οἰκογένειας δέν θά ἔπρεπε ἐπουδενί νά γίνει ἀποδεκτή.

3. Ἡ ἱερότητα τοῦ γάμου

Ὁ γάμος ἀποτελεῖ μοναδικῆς σπουδαιότητος θεσμό, ἡ ἱερότητα τοῦ ὁποίου στηρίζεται

Α. Πρῶτον στό ὅτι σημαίνει σύνδεσμο καί δέσμευση τῶν δύο γονέων γιά πάντα, πού μάλιστα εὐλογεῖται ἀπό τόν Θεό. Ἡ σχέση αὐτή δέν εἶναι νομική σύμβαση πού ὁ νόμος καθορίζει καί ἐγγυᾶται, ἀλλά σχέση ἰσόθιας ἀγάπης πού ὁ Θεός εὐλογεῖ. Ἡ πολιτεία ἐκτός αὐτοῦ δέχεται καί τήν ἰσόθια δέσμευση τῶν δύο συζύγων γιά κοινή καί ἀποκλειστική συμβίωση. Ὁ πολιτικός γάμος αὐτό ἀκριβῶς σημαίνει· ὅτι ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναῖκα δεσμεύονται νά ζήσουν γιά πάντα μαζί, χωρίς νά συνάψουν σχέσεις μέ κάποιο τρίτο πρόσωπο. Γι' αὐτό καί ἡ μοιχεία ὀνομάζεται συζυγική «ἀπάτη» ἢ «ἀπιστία», δηλαδή καταπάτηση τῆς ἀμοιβαίας ὑποσχέσεως. Αὐτή ἡ

5. Εἰσηγητική ἔκθεση στό σχέδιο νόμου «Ἰατρική ὑποβοήθηση στήν ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγή», Γενικές παρατηρήσεις, Ἄρθρο πρῶτο, §5.

6. Εἰσηγητική ἔκθεση, ὅπ. παρ. §4.

σχέση ἀποτελοῦσε ὡς τώρα βασικὴ προϋπόθεση γιὰ γέννηση τέκνων.

Ὁ νέος νόμος καταργεῖ αὐτὸν τὸν ὄρο καί, ἐκχωρώντας τὸ δικαίωμα τεκνοποίησης σέ ἓνα ζεῦγος «μονίμως συμβιούντων» καί μάλιστα καί μετὰ θάνατον ἢ μὲ ἑτερόλογη γονιμοποίηση, στὴν οὐσία ἰσοπεδώνει τὸν γάμο στὸ ἐπίπεδο τῆς ἐνδεχομένως προσωρινῆς συμβιώσεως, δίχως τὴν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας καί ὑπόσχεση ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νομικὴ δέσμευση καί ὑπόσταση καί ἐκφυλίζει τὴ μὲν γέννηση τῶν παιδιῶν σέ θέλημα, τὴ δὲ ἰσόβια συζυγικὴ ὑπόσχεση σέ ἀνευθυνότητα.

Διερωτᾶται ὅμως κανεῖς, καί δικαιολογημένα νομίζω, πῶς εἶναι δυνατόν ἄτομα πού δυσκολεύονται νὰ ἀναλάβουν τὴν εὐθύνη τῶν δεσμεύσεων τῆς ἐγγάμου συμβιώσεως, ἔστω καί μὲ τὴν πολιτικὴ ἔννοια, νὰ τολμοῦν νὰ φέρουν τὸ βάρος τῆς φροντίδος καί ἀνατροφῆς τέκνων; Ἐπί πλέον «ἡ ὑποδοθηθούμενη ἀναπαραγωγή συνδέεται μὲ συναισθηματικὴ ἔνταση καί οἰκονομικὴ αἱμορραγία καί ἴσως νὰ μὴν εἶναι σκόπιμο νὰ παρακινοῦνται σέ αὐτὴν ἄτομα πού δὲν ἔχουν ἀποφασίσει νὰ ὑποβληθοῦν οὔτε στίς συνήθειες ἐντάσεις καί πιέσεις πού συνδέονται μὲ τὸν γάμο»⁷.

Ἡ ἴδια ρύθμιση, μὴ προσδιορίζοντας τὴν ἑτεροφυλικότητα ὡς ἀπαραίτητη προϋπόθεση τῶν δύο συντρόφων γιὰ τεκνοποίηση ἀφ' ἑνός καί ἐπιτρέποντας τὸν δανεισμό σπέρματος ἢ ὠαρίων ἀφ' ἑτέρου, ἀνοίγει τὸν δρόμο καί σέ θεσμοθέτηση συμβιώσεων ὁμοφυλοφιλικοῦ χαρακτῆρα⁸.

Β. Δεύτερος λόγος ἱερότητας τοῦ γάμου εἶναι ὅτι δίδεται ἡ δυνατότητα οἱ δύο σύζυγοι νὰ γίνουν περισσότεροι ἀποκτώντας παιδιά, ἢ σχέση μὲ τὰ ὁποῖα πιστοποιεῖται καί ἀπὸ τὴ γενετικὴ τους συγγένεια καί ὁμοιότητα. Ἐὰν ἡ σχέση τῶν συζύγων πιστοποιεῖται μὲ τὴ σεξουαλικὴ τους ἔνωση, ἡ σχέση γονέως-παιδιοῦ βεβαιώνεται ἀπὸ τὴ γενετικὴ συγγένεια. Εἶναι τόσο σημαντικὸ τὸ γεγονός τῆς λεγό-

7. Κριάρη-Κατράνη Ἰσμήνη, Τὸ Σύνταγμα καί τὸ Σχέδιο Νόμου τῆς Εἰδικῆς Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης «Ἱατρικὴ ὑποδοθήκη στὴν ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγή», Χρονικὰ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, Β' Σεπτ 2002, 8, σ. 684.

8. Ὁ πρόεδρος τῆς νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς Γεώργιος Κουμάντος διαβεβαιώνει ὅτι κάτι τέτοιο δὲν θὰ ἐπιτραπῆ (Βιολογία καί οἰκογένεια, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 29.9.2002, σ. 10), ἡ διατύπωση ὅμως τοῦ νόμου πούθενά δὲν τὸ ἀποκλείει ρητά.

μενης ἰστοσυμβατότητος στήν περίπτωση τῶν μεταμοσχεύσεων, ὅπου οἱ γονεῖς ἢ τά ἀδελφία μποροῦν νά προσφέρουν π.χ. τόν νεφρό τους στό πάσχον παιδί ἢ ἀδελφό τους μέ περιορισμένη πιθανότητα ἀπόρριψης λόγω ἀκριβῶς τῆς βιολογικῆς τους συγγένειας.

Ἡ περίπτωση τῆς οἰκογένειας μέ παιδί ἐξ υἰοθεσίας ἀποτελεῖ οἰκονομία πού μέ κανέναν τρόπο δέν μπορεῖ νά δικαιολογήσει τίς καινοτομίες τοῦ νόμου, μά καί ὁ σκοπός της εἶναι κυρίως τό νά βρεῖ στέγη στοργῆς ἕνα ὀρφανό ἢ ἐγκαταλελειμμένο παιδί καί ἐπί πλέον ἀποτελεῖ ὄχι προγραμματισμένη κατάσταση ἀλλά ἀπροσδοκῆτως ἐπισυμβᾶσα, ἡ ὁποία καί πρέπει κάπως νά ἐπουλωθεῖ.

Γ. Ὁ γάμος εἶναι ἱερός καί διότι οἱ δύο γονεῖς εἶναι ἰσότιμοι μπροστά στό παιδί. Ἡ δυνατότητα ὅμως γονιμοποιήσεως ἑτερόλογου χαρακτήρα, πού σημαίνει ὅτι σέ εἰδικές περιπτώσεις ἐπιτρέπεται ὁ δανεισμός σπέρματος ἢ ὠαρίου, ἔχει ὡς φυσική συνέπεια στήν πρώτη περίπτωση ὁ πατέρας νά εἶναι λιγότερο πατέρας ἀπό ὅσο μητέρα εἶναι ἡ μητέρα καί στή δεύτερη τό ἀντίστροφο. Τοῦτο διότι τό παιδί ἔχει γενετική συγγένεια καί ὁμοιότητα μόνον μέ τόν ἕνα. Κάτι τέτοιο ὅμως εἶναι λογικό νά δημιουργεῖ ἀνεπιθύμητες ἐνδοοικογενειακές ροπές μέ ἀπρόβλεπτες συχνά συνέπειες. Αὐτό δέν συμβαίνει στήν περίπτωση δανεισμοῦ ἐμβρύου, κάτι πού ἀφ' ἑνός μὲν μοιάζει περισσότερο μέ τήν υἰοθεσία, ἀφ' ἑτέρου δέ θά μπορούσε νά λύσει μερικῶς τό πρόβλημα τῶν ἤδη ὑπαρχόντων πλεοναζόντων ἐμβρύων.

Δ. Τέταρτος ὅρος πού καθιστᾶ ἱερό τόν γάμο εἶναι ὅτι τό παιδί ἔρχεται ὡς καρπός ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης (ἡ ζωή γεννιέται ἀπό παροξυσμό ἀγάπης) καί στή σχέση τῶν δύο γονέων δέν ὑπείσρχεται κανένας τρίτος ἔμμεσα ἢ ἄμεσα. Ἡ σχέση εἶναι μοναδική καί ἀκατάλυτη. Παρά ταῦτα, ἡ ἰδέα τῆς φέρουσας ἢ ὑποκατάστατης μητέρας, πού ἔχει κάθε λόγο νά αἰσθάνεται ἐξ αἵματος συγγενῆς μέ τό παιδί, σέ συνδυασμό μέ τή δυνατότητα ἑτερόλογης γονιμοποίησης, θά μπορούσε κάλλιστα νά ὀδηγήσει σέ μορφές οἰκογενειακῶν συγγενικῶν δεσμῶν, ὅπου πέντε διαφορετικοί ἄνθρωποι θά εἶχαν ποικίλλουσας μορφῆς καί ἐκφρασης γονεϊκή σχέση μέ ἕνα καί τό αὐτό παιδί. "Ἐτσι γονεῖς τοῦ παιδιοῦ θά ἦταν οἱ δύο πού εἶχαν τή βούληση, ἡ γυναῖκα πού ἔδωσε τό ὠάριο, ὁ ἄνδρας πού πρόσφερε τό σπέρμα καί ἡ μητέρα πού δάνεισε τή μήτρα." Ἐτσι φεύγουμε πλέον ἀπό τήν ἰδέα τοῦ γονέως ἢ μή καί προσχωροῦμε σέ αὐτήν τοῦ περισσότερο ἢ λιγότερο πατέρα ἢ μητέρας.

Ἡ δυνατότητα κυοφορίας ἀπό φέρουσα ἢ ὑποκατάστατη μητέρα

μπορεί μὲν νὰ ἔχει τὴ θετικὴ τῆς πλευρὰ κατὰ τὸ ὅτι ἐξυπηρετεῖται ἔτσι ἡ κυφορία, ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀναπτυσσόμενος σύνδεσμος μὲ τὸ ἔμβρυο κατὰ τὴν κύηση εἶναι οὐσιαστικὸ καὶ ἀναπόσπαστο μέρος, ὄχι μόνον τῆς μητρότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμβρυϊκῆς ἀνάπτυξης, ἡ συνέχιση τῆς σχέσεως φέρουσας μητέρας-παιδιοῦ ἀδικεῖ τοὺς γενετικούς γονεῖς, ἡ διακοπὴ τῆς ἀδικεῖ τὴ φέρουσα μητέρα, ἀμφότερες δὲ οἱ λύσεις ἀδικοῦν πρὸ πάντων τὸ παιδί, διασαλεύοντας ἔτσι τὴν οἰκογενειακὴ συνοχή.

4. Ἡ παρέμβαση τῆς Ἐκκλησίας

Εὐθυγραμμισμένη στὴν παραπάνω λογικὴ, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξέφρασε τὴν ἀντίθεσή της πρὸς τὴν ἑτερόλογη γονιμοποίηση καὶ τίς ἄλλες καινοτομίες, τονίζοντας μεταξύ ἄλλων ὅτι τυχόν υἱοθέτησή τους θὰ μπορούσε νὰ ὀδηγήσει στὰ παρακάτω προβλήματα⁹:

1) Στὸ φαινόμενο ἐξασθένησης ἢ καὶ ἀμφισβήτησης τῆς σχέσης γονέως παιδιοῦ ἢ μὴ ἰσοδύναμης σχέσης τῶν δύο γονέων μὲ τὸ παιδί, ἀφοῦ ὁ ἕνας ἐκ τῶν γονέων εἶναι φυσικὸς γονέας καὶ ὁ ἄλλος ἐπέχει θέση πατριοῦ ἢ μητριᾶς.

2) Στὸ ἐνδεχόμενο δημιουργίας ἀδελφῶν (π.χ. ἀπὸ τὸν ἴδιο πατέρα) ἀγνώστων μεταξύ τους, λόγω ἀνωθυμίας τοῦ δότη (ἄρθρο 1460 τοῦ ΑΚ).

3) Κάθε μορφή ἑτερόλογης γονιμοποίησης στὴν οὐσία προκαλεῖ ὑποβιβασμὸ τῆς ἔννοιας τῆς μητρότητας καὶ τῆς πατρότητας, διατάραξη τῆς ἰσοτιμίας τους καὶ, ἐπειδὴ παρεμβάλλει τρίτο πρόσωπο στὴν ἱερὴ διαδικασία τῆς ἀνθρώπινης ἀναπαραγωγῆς, ὑποβαθμίζει καὶ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου.

4) Ἡ ἐκτὸς γάμου συμβίωση δὲν ἀποτελεῖ τρέχουσα πραγματικότητα στὴν Ἑλλάδα, μὲ συνέπεια νὰ μὴν ἔχουν ρυθμισθεῖ σχετικὰ νομοθετικὰ θέματα οἰκονομικῆς φύσεως (διατροφῆς, κληρονομικῆς διαδοχῆς, συνταξιοδοτήσεως, φορολογίας κ.λπ.) στὴ σχέση τῶν συμβιούντων. Αὐτὸ ἀπὸ μόνου του δὲν δικαιολογεῖ τὴν προσφυγὴ τῶν συμβιούντων σὲ μεθόδους υποδοθούμενης ἀναπαραγωγῆς.

9. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Σχόλια - Προτάσεις στὸ Σχέδιο Νόμου γιὰ τὴν Ἱατρικὴ Ὑποδοθήτηση στὴν Ἀνθρώπινη Ἀναπαραγωγή, 29.10.2002.

5. Παραδείγματα – Περίπλοκες συνέπειες

(α) Συνδυασμός μεταθανάτιας γονιμοποίησης καὶ φέρουσας μητέρας

Ὁ ἄνδρας πάσχει ἀπὸ καρκῖνο τῶν ὄρχεων. Πρὶν ὑποβληθεῖ σέ χημειοθεραπεία ζητεῖ ἀπὸ τῆς γυναῖκα του νὰ φυλάξει σπέρμα του ὥστε στὴν περίπτωση πού πεθάνει νὰ κάνει παιδί αὐτῆς στή μνήμη του μετὰ θάνατον. Ἡ γυναῖκα πού εἶχε ἤδη τρία παιδιά τό ἀρνεῖται. Σέ συνεννόηση μέ τῆς μητέρα καί τήν ἀδελφή του αὐτός κρατάει σπέρμα σέ συγκεκριμένη τράπεζα γενετικοῦ ὕλικου. Σέ λίγο πεθαίνει. Ἡ σύζυγός του ἀρνεῖται νὰ προβεῖ σέ γονιμοποίηση καί τεκνοποίηση καί πρὸς ἀποφυγή περαιτέρω περιπλοκῶν ζητάει ἀπὸ τήν τράπεζα τήν καταστροφή τοῦ σπέρματος. Ἡ τράπεζα τό ἀρνεῖται διότι δέν εἶναι κληρονόμος τοῦ γενετικοῦ ὕλικου. Κληρονόμοι εἶναι ἡ μητέρα καί ἡ ἀδελφή τοῦ θανόντος, οἱ ὁποῖες ἀφοῦ ἀσκοῦν ἀνεπιτυχῶς πιέσεις στή σύζυγο σπεύδουν σέ ἀναζήτηση φέρουσας μητέρας. Στὴν περίπτωση, ὅμως πού καταφέρουν νὰ ἀποκτήσουν ἔτσι ἓνα παιδί, αὐτό, πλὴν τῶν ἄλλων προβλημάτων πού θά ἔχει, θά γεννήσει προβλήματα κληρονομικῆς φύσεως¹⁰.

(β) Περίπτωση ἑτερόλογης γονιμοποίησης

Τό 1984 ἑγγαμη γυναῖκα ἐπισκέπτεται εἰδική κλινική γονιμοποίησης προκειμένου νὰ τεκνοποιήσῃ. Πέντε μῆνες μετὰ τήν πρώτη της ἐπίσκεψη ἔρχεται σέ διάσταση μέ τόν σύζυγό της ἀπὸ τόν ὁποῖο παίρνει συναινετικό διαζύγιο τό 1989. Στό μεταξύ συνάπτει δεσμό μέ τόν γιατρό της, ὁ ὁποῖος ἐπίσης περιέρχεται σέ διάσταση μέ τῆς σύζυγο του καί λαμβάνει διαζύγιο ἐπίσης τό 1989. Στό διάστημα τῆς σχέσης τους προσπαθοῦν γιά 5 χρόνια νὰ τεκνοποιήσουν μέ τεχνητή γονιμοποίηση, πράγμα πού τελικά κατορθώνουν τό 1989 μέ δανεικό σπέρμα καί ὠάριο, ὅποτε καί ἀποκτοῦν δίδυμα. Ἀμέσως μετὰ χωρίζουν.

Στό δικαστήριο ἡ μητέρα ζητεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὁ γιατρός ὡς πατέρας τοῦ παιδιοῦ, ἀφοῦ ἀφ' ἑνός μὲν συζοῦσαν μέ σκοπό τόν γάμο, ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ γέννηση τῶν παιδιῶν ἔγινε μέ τῆς δικῆς του συναίνεση. Τό Πρωτοδικεῖο δέχεται τό αἴτημα τῆς μητέρας καί ὑποχρεώνει τόν γιατρό σέ καταβολή μηνιαίας διατροφῆς ὕψους 120.000 δρχ. Ἀντίθετα ὅμως τό Ἐφετεῖο κρίνει πῶς ὁ γιατρός δέν εἶναι πατέρας, ἀφοῦ δέν εἶναι οὔτε σύζυγος τῆς μητέρας οὔτε γενετικά συγγενῆς μέ

10. Πρακτικά τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, 6 Ὀκτωβρίου 2002, σ. 7.

τό παιδί. Ἡ ὑπόθεση ἐκκρεμεῖ στὸν Ἄρειο Πάγο¹¹.

(γ) Ἄλλη περίπτωση ἐτερόλογης νομιμοποίησης.

Ἐνα νεαρό ζευγάρι ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια ἀκαρπῆς συζυγίας προσφεύγει στὸς γιατρούς, ὅπου διαπιστώνεται σπερματική ἀδυναμία στὸν σύζυγο. Προτείνεται ἡ ἐξωσωματική γονιμοποίηση μὲ σπέρμα δότη. Τὸ 1992 οἱ γονεῖς ἀποκτοῦν ἕνα κοριτσάκι. Σέ δύο ὅμως χρόνια οἱ γονεῖς ἀποφασίζουν νὰ χωρίσουν. Ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ὁ πατέρας ζητεῖ νὰ βλέπει τό παιδί, πράγμα πού ἀρνεῖται ἡ μητέρα ἰσχυριζόμενη ὅτι τό δικαίωμα αὐτό ἐκπηγάζει ἀπὸ τὴ γενετική του συγγένεια μὲ τό παιδί. Πρὸς ἐκπληξὴ δέ ὄλων προσθέτει ὅτι παρὰ ταῦτα ὁ πρῶν σύζυγός της ὑποχρεοῦται νὰ τῆς δίνει μηνιαία διατροφή, διότι αὐτό ἀπορρέει ἀπὸ τό γεγονός ὅτι ἀποφάσισε τὴ σύλληψη τοῦ παιδιοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια ὁ πρῶν σύζυγός της δέν εἶναι πατέρας γιὰ νὰ ἀγαπᾷ ἀλλὰ εἶναι πατέρας γιὰ νὰ πληρώνει¹².

6. Συμπεράσματα – Παρατηρήσεις

Εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης κ. Φίλιππος Πετσάλνικος δήλωσε σχετικά μὲ τό νομοσχέδιο πρὸ τῆς ψηφίσεώς του: «Βασικός σκοπός τοῦ νομοσχεδίου εἶναι νὰ ἐνισχύσει καί ὄχι νὰ ἀποδυναμώσει τὴν οἰκογένεια»¹³.

Ὁ δὲ πρόεδρος τῆς νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καθ. Γεώργιος Κουμάντος, σέ ἀπάντηση τῶν δηλώσεων τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου, ὑποστήριξε ὅτι ὁ νόμος προστατεύει τὸν θεσμό τῆς οἰκογένειας: «Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐμπνεόταν ἀπὸ τρεῖς κατευθυντήριες ἀρχές στή διατύπωση τῶν προτάσεών της. Ἡ πρώτη ἦταν βέβαια ἡ περιφρούρηση τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογένειας, ὅπως ἄλλωστε ἐπιβάλλεται καί ἀπὸ συνταγματική ἐπιταγή»¹⁴.

(1) Παρὰ ταῦτα, ὁ νέος νόμος, μὲ τό νὰ παρέχει τὴ δυνατότητα ἀπόκτησης τέκνων καί σέ ἄτομα πού δέν βρῖσκονται σέ κοινωνία γάμου, δηλαδή σέ ζεύγη πού συζοῦν, σέ ἀγαμες μητέρες ἢ σέ γυ-

11. Ἐθνος τῆς Κυριακῆς, 4.5.2003.

12. Ἀρχιμ. Νικολάου Χατζηνικολάου, Ἐλεύθεροι ἀπὸ τό γονιδίωμα, Ἀθήνα 2002, σ. 245.

13. Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης, Δελτίο Τύπου 19.9.2002.

14. Κουμάντου Γεωργίου, Βιολογία καί οἰκογένεια, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 29.9.2002, σ. 10.

ναϊκες πού ὁ σύντροφός τους ἔχει πεθάνει, ἐκχωρεῖ τό βασικό δικαίωμα τῆς τεκνοποιίας πού ὡς τώρα ἀνῆκε ἀποκλειστικά στόν γάμο καί σέ ἄλλες μορφές ἐξώγαμης συμβιώσεως ἢ ζωῆς μέ ἀποτέλεσμα στήν οὐσία νά προσβάλλεται ὁ θεσμός τῆς οἰκογένειας καί ἡ μοναδική ἀξία τοῦ γάμου. Στήν πραγματικότητα θεσμοθετοῦνται οἱ ἐξώγαμες συμβιώσεις καί ἡ παλλακεία, ἀναβαθμίζονται νομικά σέ τάξη νόμιμης οἰκογένειας, παραδιάζεται ἡ συνταγματική ἐπιταγή πού ἐπιβάλλει στήν πολιτεία τήν προστασία τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογένειας (Ἄρθρο 21 παρ. 1), πού τελικά ἐξισώνονται μέ τίς ἄνευ δεσμεύσεων μή νόμιμες συμβιώσεις.

(2) Ἐπίσης, δέν ἀποκλείονται τά ἐνδεχόμενα δημιουργίας νέων μορφῶν οἰκογένειας, πού ἐνδεχομένως θά διευκόλυναν τή θεσμοθέτηση παρά φύση συμβιώσεων καί τεκνοποιίας, μέ καταστροφικές ψυχολογικές συνέπειες στό παιδί καί ἀνυπολόγιστες στήν κοινωνία.

(3) Γενικά, θεσμοθετεῖται μιά ἠθική καί μιά λογική πού καιρία πλήττει τόν γάμο καί τήν οἰκογένεια «τόσο ὡς προσωπικές σχέσεις ὅσο καί ὡς κοινωνικούς θεσμούς, ἐδραιωμένους βαθιά στήν κοινωνική συνείδηση καί προστατευόμενους συνταγματικά»¹⁵.

(4) Ὁ νόμος, μέ τή μεταθανάτια γονιμοποίηση, ὅπως καί τήν τεκνοποίηση ἄγαμης μητέρας, ἀλλά καί στό σύνολό του, ἐκτός ἀπό τόν θεσμό τῆς οἰκογένειας, προσβάλλει καί τό πρόσωπο τοῦ παιδιοῦ, ἀφοῦ τό ἀποστερεῖ ἀπό τή σχέση του μέ τόν πατέρα καί, ἔμμεσα καί ἄμεσα, τραυματίζει τή φυσιολογικότητα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, παράλληλα δέ ὑποδαθμίζει τή μητρότητα σέ θέλημα καί μηχανιστική ἀναπαραγωγικότητα.

(5) Ἐνα ἐπί πλέον βασικό στοιχεῖο πού ἀλλοιώνει τήν οἰκογενειακή ἠθική εἶναι ὅτι, ἐνῶ «τό σύγχρονο Οἰκογενειακό Δίκαιο δλέπει ὅλα τά ζητήματα ἀπό τή σκοπιά τοῦ συμφέροντος τοῦ ἀνηλίκου (ΑΚ. 1511), τοῦ παιδιοῦ»¹⁶, μέ τόν παρόντα νόμο ὁ σκοπός τῆς ἀναπαραγωγῆς δέν φαίνεται νά εἶναι τό συμφέρον τοῦ ἴδιου τοῦ παιδιοῦ, ὅσο ἡ ἐπιθυμία τῶν κοινωνικοσυναισθηματικῶν γονέων νά ἀποκτήσουν τέκνο. Ἔτσι, γιά παράδειγμα, ὁ νόμος ἀντίκειται στό

15. Καράση Μαριάνου, Τό Σχέδιο Νόμου γιά τήν «ιατρική ὑποδοθήκη στήν ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγή», Χρονικά Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, Β/2002, σ. 585.

16. Παντελίδου Καλλιρῶς, Παρατηρήσεις στό Σχέδιο Νόμου γιά τήν ιατρική ὑποδοθήκη στήν ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγή, Χρονικά Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, Β/2002, σ. 590.

συμφέρον τοῦ τέκνου πού θά «κληθεῖ» νά ζήσει χωρὶς πατέρα (ἢ χωρὶς νόμιμο πατέρα). Μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ἐνῶ λαμβάνεται ὑπόψη ἡ ἐπιθυμία τῆς γυναίκας-μητέρας, δέν λαμβάνεται καθόλου ὑπόψη τὸ συμφέρον τοῦ παιδιοῦ.

Αὐτός εἶναι καὶ ὁ λόγος πού κάποιοι ἔγκριτοι νομικοὶ θεωροῦν ὅτι μὲ τὴν ψήφιση τοῦ νέου αὐτοῦ νόμου στήν οὐσία «ὀπισθοδρομοῦμε ὡς πρὸς τὴν σπουδαία αὐτὴ κατάκτηση τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου»¹⁷.

17. Παντελίδου Καλλιρόης, ὄπ. παρ. σ. 590, Καραῆ Μαριάνου, ὄπ. παρ. σ. 585.